Geliş Tarihi: 21 Mart 2021
Kabul Tarihi: 16 Mayıs 2021
DOI: 10.33708/ktc.900744

KTC

Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi
http://dergipark.gov.tr/ktc
Sayı IV (1) 103-129
Derleme

Körfez Ülkelerinde Kadınların Toplumsal Rollerindeki Değişim: Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri Örnekleri Üzerinden Bir Karşılaştırma

Changing Roles of Arab Women in the Gulf Society: Comparison of Two Cases through Qatar and the United Arab Emirates

Başak Özoral*

Öz: Orta Doğu ülkeleri arasında Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) ülkelerinin farklı bir konumu vardır, zira bu ülkeler son otuz yılda ekonomik, sosyal, politik ve kültürel yapılarında oldukça dramatik değişimler yaşamışlardır. KİK ülkelerinde kadınların toplum içindeki rolleri de bu değişimden payını almıştır. Bu çalışmanın amacı, KİK ülkelerinde yaşayan kadınların son otuz yıl içinde ekonomik, politik ve kültürel alanlardaki değişen rollerini incelemektir. Çalışmada Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) örnek ülkeler olarak ele alınarak karşılaştırma yapılmıştır. Körfezin küçük ülkesi Katar hem son derece tutucu yerel geleneklere sahip, hem de toplumsal değişimlerin en hızlı hissedildiği bölgelerden biridir, dolayısıyla kadınların yaşamında gözlenen değişikliklerin analizi için mükemmel bir örnektir. BAE ise Katar'a göre Batı kültürüne daha açık ve liberal yapısıyla kadınların değişen rollerinin incelenmesi için daha farklı bir ortam sunmaktadır. KİK ülkeleri içinde ekonomik gelişimin en hızlı olduğu ülkeler Katar ve BAE olduğundan bu iki ülkedeki değişimin kadınlar üzerindeki etkisinin daha çarpıcı olacağı düşünülmüş ve makale için örnek olarak ele alınmışlardır. Çalışmanın bulguları, kadınların Katar ve BAE'de yaşanan büyük dönüşümden nasıl etkilendiklerini göstermektedir. Makalede her iki ülkede kadınların son yıllarda sosyo-ekonomik yapıda ve politik alanda değişen rollerindeki benzerlikler ve farklılıklar belirtilmiştir. Ayrıca her iki ülkede kraliyet mensubu kadınların topluma rol model olmalarının etkileri de tartışılmıştır. Çalışmanın sonucuna göre bu iki Körfez ülkesinde kadınların toplumdaki etkisi ve katılımı artsa da hukuksal anlamda reformların yapılmaması kadınların yerellik ve modernleşme arasında kalmasına ve ciddi çelişkilerle yüzleşmelerine neden olmaktadır. Katar ve BAE ile ortak tarihsel, kültürel, ekonomik ve siyasi yapıyı paylaşan diğer KİK ülkelerindeki kadınların çok benzer durumlarla yüzleştiklerini söylemek mümkündür.

Anahtar Kavramlar: Orta Doğu, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Modernleşme, Kadın hakları

Abstract: The role of women in the Gulf Cooperation Countries (GCC) has been under the influence of dramatic transformation in economy and social life in the last 30 years. The aim of this paper is to examine

* Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü.
bozoral@ticaret.edu.tr.
ORCID: 0000-0003-4620-9275.

the changing role of women in economic, political and cultural life in the Gulf societies. In this paper two Gulf countries, Qatar and the United Arab Emirates (UAE) are taken as examples. The tiny country of the Gulf, Qatar, has a conservative local tradition but at the same time witnessed a rapid change in its economic, social and political life. For this reason, Qatar can be taken as an excellent example to understand changing roles of women in the Gulf society. The UAE has become the heart of economic activities in the region and has a liberal environment and is trying to integrate herself in to the global world. So, Emirates is crucial in investigating the transformation of the women's role in the society. Findings of this paper shows similarities and differences of the changing roles of women in these two countries. Also in this paper, the influence of royal women on the modernization of women in these countries is discussed. The result of this work shows that despite new opportunities for women in economic life, women of the Gulf still have limitations on participating in economic, social and political life, because there are not serious legal reforms on women's rights. Other Gulf countries have been sharing common culture, economic and political structure with Qatar and the UAE, so the changing roles of women in these countries have many similarities with both.

Keywords: Middle East, Qatar, the United Arab Emirates, Modernization, Women's Rights

Summary

Two important Gulf countries, Qatar and the United Arab Emirates, have witnessed a very dramatic change in the last 30 years. However, there is only few studies which are based on the changing roles of women in these countries. Women in Qatar and the United Arab Emirates represent the half of the population and their participation in economic productivity is extremely important to create a strong economy which does not depend on carbon sources. However, the rate of women workforce is still very low comparing to other regions in the world. In the last 30 years' oil money has provided new opportunities for the development of women in the Gulf. New schools, factories, business and organizations were established. Especially the United Arab Emirates has become the center of the capitalist economy and high technology in the Gulf. So, recently many people have come to the region to work and study from all over the world. Oil money has changed social, economic and political situation of the Gulf countries, and this dramatic change has also impact on the roles of women in the Gulf society. Governments in Qatar and the UAE have supported women participation in education and economic life. UAE with a high foreign population has much liberal environment than the other Gulf countries and accepted some parts of western perspective in social life. Actually Qatar has followed the footsteps of the UAE to reach a significant social and economic development. Nowadays the number of female students are much higher than the number of male students in the universities in UAE and Qatar. Yet, when they graduate, only about % 20 of women participates in economic life. Most of the women in the Gulf have a good economic condition and do not need to work for live, so they prefer to work in high

level positions. Many of them have established their own business or work as managers, directors, teachers, engineers, etc. They are more active and visible in the social life than they were 20 years ago. Women in politics is still a new concept in the Gulf but the number of women in government service and justice has been increasing lately. Even the royal women have become the role model for the modernization of women in social, economic and political areas. Royal women want more to be done about gender diversity but they also have serious cultural barriers over their acts. Certainly, the Gulf region has a very strict and patriarchal tradition in social and family life, besides that sharia low is still the main legal system in these two Gulf countries. So, men are the decision makers in family and in the society. The serious problem is that there is no legal reform that arranges the new status of women in modern Gulf society. Educated women who teach at universities or rescue life in the surgeries, have to obtain permission to go out alone or drive her car from the male members of her family. This weird situation creates a contradiction for women in the Gulf between modernity and tradition.

Giriş

KİK ülkeleriyle ilgili yapılan toplumsal analizlerde kadınlar tarih boyu adeta görünmez bir pozisyondaydılar. Ancak son otuz yılda ekonomik alanda yaşanan gelişmeler beraberinde kadınların toplumsal alandaki rollerinin değişimini ve eşit vatandaşlık statülerinin oluşturulmasını da gerekli kılmıştır. Bu durum kadının toplumsal kimliğinin değişmesi anlamına da gelir. (Castells 1997: 8). Belirtilmesi gereken bir husus da şudur: KİK ülkelerinde kadınların toplumsal statüsünde gözlenen değişim hükümet kararlarıyla hükümetin belirlediği ölçüde gerçekleşmektedir ve Arap dünyasında sıkça rastlandığı şekliyle yönetimden halka doğru uygulanan bir modernleşme hareketidir. Herhangi bir feminist söylem KİK ülkelerinde karşılık bulmamıştır. Derrida'nın (1978) toplumun yeniden yapılanması projesinde belirttiği gibi, marjinal kabul edilenler, 'merkezdeki' siyasi yapıya dair önemli bilgiler verir. Bu teorik yaklaşıma göre kadınların Müslüman KİK ülkelerinde bakanlık, subaylık ve yargıçlık gibi görevlere getirilmesi geleneksel olarak 'marjinal' bir durumdur, dolayısıyla bunun toplum tarafından kabulünün büyük bir kültürel değişimi de beraberinde getirmesi beklenir. Ancak bu makalede örnek olarak incelenen Katar ve BAE'de bu kültürel dönüşümün oldukça yavaş ve yetersiz kaldığı ortaya çıkmaktadır. Çalışmada bu iki ülkede kadınların değişen toplumsal rolleri analiz edildiğinde hukuksal sınırlamalar ve otoriter yönetim biçimleri değişmedikçe kadınların eşit vatandaşlık haklarına kavuşamadıkları, modernleşme ve geleneksellik arasında sıkıştıkları dile getirilmektedir.

KİK ülkeleri tarih boyunca coğrafi özellikleri nedeniyle zor yaşam şartlarının olduğu, düşük gelirli ve gelişmemiş ülkeler olarak var olsalar da son otuz yıldır petrol ve doğal gaz

gelirlerinin etkisiyle şaşırtıcı bir ekonomik gelişmeyi deneyimlemektedirler. Bölgede gözlenen dramatik ekonomik gelişim ve toplumsal değişim üzerine pek çok akademik çalışma yapılmıştır ancak KİK ülkelerinde yaşayan kadınların ekonomik ve sosyal hayatta değişen rolleri üzerine yapılmış akademik araştırmaların sayısı çok azdır.

Orta Doğu ve Kuzey Afrika (MENA) bölgesinde kadınların toplam iş gücüne katılım oranı diğer bölgelerden düşüktür, ancak KİK ülkelerindeki kadınların ekonomiye katılımları MENA bölgesindeki diğer ülkelerin de altındadır. 2018'de dünya çapında kadınların iş gücüne katılımı % 39 civarındayken MENA'da bu oran % 23'e ve Körfez'de % 20.3'e kadar inmiştir (Abousleiman, 2019). KİK nüfuslarının yarıya yakını kadındır ve bu kadınların yüksek oranda ekonomiye katılmasının ülkelerinin ekonomik gelişimini olumlu yönde etkileyeceği açıktır. Ancak kadınların ekonomik, sosyal ve politik alanda daha aktif olmaları için KİK ülkelerinde ciddi reformlara ihtiyaç vardır. Kadın hakları dünyanın hemen her yerinde tam olarak çözümlenememiş bir sorundur. Fakat özellikle Körfez ülkelerinde yaşayan Arap kadınlarının evleri dışında varlıklarını göstermelerini engelleyen ya da kısıtlayan ciddi kültürel ve yasal bariyerlerin olması bölgeyi incelemeye değer kılmaktadır.

Bedevi geleneğinin sosyal ve siyasi yapıda etkisini sürdürdüğü KİK ülkelerinde sosyal hayatta, politik ve ekonomik sistemde kadınlara yer yoktu; yerleşik düzene geçildikten ve 1971'de bağımsızlıklarını kazandıktan sonra dahi kadınlar; hâkim, bakan, polis, asker, aşiret lideri ya da devlet başkanı olamazlardı. Ne aşiret meclisinde yer alabilir, ne hükümet ve belediye meclisine katılabilirlerdi (Eickelman, 1988: 198). Kısacası karar mekanizmalarında etkileri yoktu. Mühendis, teknik eleman, doktor ya da yönetici kadınlar görmek neredeyse imkânsızdı. Ancak son otuz yılda Körfez ülkelerinde yaşanan büyük dönüşümün sonucu olarak kadınların görünürlükleri her alanda olduğu gibi sosyal, politik ve ekonomik alanda da artmaya başladı. Kadınların hayatında 30 yıl önce düşünülmesi zor olan pek çok değişim yaşandı, kadınlar petrol ve doğal gaz gelirlerinin sağladığı olanakları kullanarak eğitime ve iş hayatına katılmaya başladılar (Ramazani, 1985: 258). Tutucu aşiretler ve geleneksel değerlerin bozulmasından endişelenen halkın bir kısmı bu değişime karşı olumsuz bir tavır takınsa da hükümet kadınların sosyal, ekonomik hayata katılımlarını, eğitim almalarını, politik alanda da var olmalarını teşvik etmektedir. Zira Katar Devleti küresel siyasete uyum sağlamak ve uluslararası politikalarda daha aktif rol almak istemektedir. Ancak kadınların sosyal statüleri, ekonomik ve siyasal alanda çok kısıtlı şekilde yer almaları uluslararası arenada çok eleştirilen bir konuydu. Bu sorunu çözmek isteyen Katar Devleti 1995'te Pekin'de düzenlenen Dünya Kadın Konferansı'na katıldıktan sonra kadınların toplumsal statülerinin iyileştirilmesi için pek çok çalışma başlattı. Kadınların eğitime katılımları teşvik edilirken kamuya çok sayıda kadın yönetici atandı (Supreme Council for Family Affairs, 2004: 1). Ayrıca elit kesimden gelen,

genellikle kraliyet ailesi mensubu kadınların rol modelliği bu değişimin toplumda kabul görmesi açısından önemlidir. Aslında kraliyet mensubu ya da elit sınıftan kadınlar gerçekten modernleşmenin sağlandığı bir değişime mi, yoksa statükonun devamının sağlanmasına mı hizmet ediyorlar sorusu da bu çalışmada üzerinde durulacak önemli konulardan biridir.

İlerleyen bölümlerde Katar ve Birleşik Emirlikleri'de, kadınların deneyimledikleri değişim öyküsü öncelikle Katar'dan başlayarak incelenecektir. Literatür taraması yapılarak Katarın son otuz yıl içinde geçirdiği değişim, ekonomik gelişmesi ve bunun kadınların toplum içindeki konumlarına etkisi incelenecektir. Daha sonraki başlıkta BAE'nin fakir bir balıkçı kasabasından göz alıcı gökdelenleriyle ünlü bir turizm ve finans merkezine dönüşmesi ve bu gelişimin bölgedeki kadınlar üzerindeki etkisi incelenecektir. Bu ilk iki başlıkta her iki ülkenin siyasi ve ekonomik tarihinin kısaca ele alınması, bu ülkelerin günümüzde tecrübe ettiği büyük sosyal değişiminin daha rahat anlaşılmasını sağlayacaktır. Ardından gelen başlık altında her iki ülkede de kraliyet mensubu elit kadınların modernleşme hareketlerindeki öncü rolleri örnekler verilerek tartışılacaktır. Son olarak iki ülkedeki kadınların toplumsal rolleri arasındaki benzerlik ve farklılıkların altı çizilecek, kadınların sosyal, ekonomik ve politik yaşama katılımlarını sınırlayan nedenler tartışılacak ve çözüm önerileri üzerinde durulacaktır.

1. Körfez'in Küçük Ülkesi Katar Devleti

Arap Yarımadasının kuzeydoğu sınırında yer alan Katar, enerji kaynakları açısından zengin bir ülkedir, özellikle sahip olduğu doğalgaz rezervleri sayesinde kişi başına düşen gelire göre dünyanın en varlıklı ülkesidir (International Monetary Fund (IMF), 2018). 2017 yılı verilerine göre Katar nüfusunun 2.6 milyon olmakla berber bunun sadece 313,000'i yerli vatandaş 2.3 milyonu yabancı çalışandır (IMF, 2018). Katar, diğer KİK ülkeleri içerisinde düşük nüfusu ve yüksek geliriyle ekonomik olarak en hızlı büyüyen Körfez ülkesidir. Bu ekonomik büyüme kadınların toplumsal rolleri üzerinde de dramatik bir değişim yarattığı için Katar bu çalışmada seçilen örnek ülkelerden biri olmuştur.

1.1. Katar Devleti'nin Siyasi ve Ekonomik Yapısı

Katar'da son 30 yılda planlanan ve uygulanan modernleşme, ilerleme ve eğitim reformu ancak Katar'ın çok hızla geçirdiği sosyal, kültürel ve ekonomik değişimler çerçevesinde anlaşılabilir. Öncelikle modern Katar'ı bugünkü haline getiren tarihsel ve politik yapıyı, ekonomi ve endüstrileşmede yaşanan sıçramayı anlamak, vatandaşlık ve insan kaynaklarının durumuna kısaca bakmak faydalı olacaktır.

1,427 kilometre kare alanıyla Körfez'in en küçük ülkelerinden biri olan Katar petrol, özellikle de doğal gaz rezervleriyle önemli bir yere sahiptir (Harkness, 2004: 21). Sıcak çöl

iklimine sahip olan ülkenin düşük nüfusu sahil kenarlarında bulunan yerleşim yerlerinde toplanmıştır. Katar'ın bağımsız bir devlet olması çok yenidir, bu nedenle Katar için genç bir ülke demek yanlış olmayacaktır, zira kabile yapısından modern devlet düzenine geçişi son elli yıllık süreç içinde gerçekleşmiştir. Nüfusunu oluşturan vatandaşların büyük kısmı Arap ve Müslümandır ve çoğu Sünni İslam geleneğine bağlı Vahabi mezhebine mensuptur (Harkness, 2004: 21; 57). Ülkenin resmi dili Arapçadır ancak İngilizce de özellikle özel sektörde sıkça kullanılmaktadır.

20. yüzyılın başlarında Katar; ekonomisi inci avcılığına, balıkçılık ve deve yetiştiriciliğine bağlı, İslami prensip ve geleneklerle yönetilen küçük bir kasabaydı. 1916'da önde gelen bir ailenin lideri olan Abdullah Bin Ali Al -Thani, o dönemdeki diğer Körfez ülkeleri gibi İngilizlerin himayesini kabul ettiklerini gösteren bir anlaşmayı imzaladı. İngilizlerin askeri koruyuculuğuna karşın Katar dış işlerindeki yönetimi onlara verdi. İngilizler anlaşmayı 1968'de sona erdirdi ve Eylül 1971'de bağımsızlığını kazanan Katar bağımsızlığını ilan ettikten kısa bir süre sonra Birleşmiş Milletler (BM) ve Arap Birliği'nin üyesi oldu (Fromherz, 2017: 77-79).

Al-Thani ailesi 1880'lerden bu yana Katar'ı yönetmektedir. 1972'de ŞeyhKalifa Bin Hamad Al-Thani, İngiltere ve Suudi Arabistan'ın desteğiyle ülkenin kontrolünü eline almış, 1995'e kadar yönetimde kalmış, ardından ise ŞeyhHamad Bin Kalifa babasının yerine geçmiştir (Fromherz, 2017: 77-81). Al-Tani'nin yönetiminde yapılan siyasi ve ekonomik reformlar ülkenin demokratikleşme çabaları olarak görülebilir. Seçimlerin özgürleşmesi, kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmesi bu çerçevede önemli değişimlerdir. Bölgenin en önemli medya kuruluşu olan Al Jazeera kanalının kurulması Katar'ın özgürleşme çabalarından biri olarak kabul edilebilir. Katar mutlak monarşi ile yönetilmektedir ve Haziran 2013'te Emir'in görevi, oğlu Şeyh Temim bin Hamad Al-Tani tarafından devralınmıştır. Tamim bin Hamad Al Thani 2013 yılından beri Katar Emiri olarak devlet başkanlığına devam etmektedir (İnsamer, 2019: 1)

1.2. Katar Toplumunda Kadınların Statüsü

Katar'da da diğer KİK ülkelerinde olduğu gibi kadınların ekonomiye düşük katılım oranı dikkat çekmekte ve kalkınmanın sağlanmasındaki önemleri gündeme gelmektedir. Kadınların istihdam oranının yükseltilmesi, ekonomiden daha fazla pay almaları ve aile içindeki konumlarının iyileşmesi kalkınmışlığın göstergesidir. Sonuçta üretim faktörleri arasında yer alan kadın emeğinin yok sayılması ya da atıl kalması ekonomik bir kayıptır. Kadınların ekonomiye katılımının arttırılması Katar için önemli bir kazanç, kalkınmanın hızlandırılması ve büyümenin dengeli bir yapıya kavuşmasında ciddi bir etken olacaktır (Özdemir, 2012: 115).

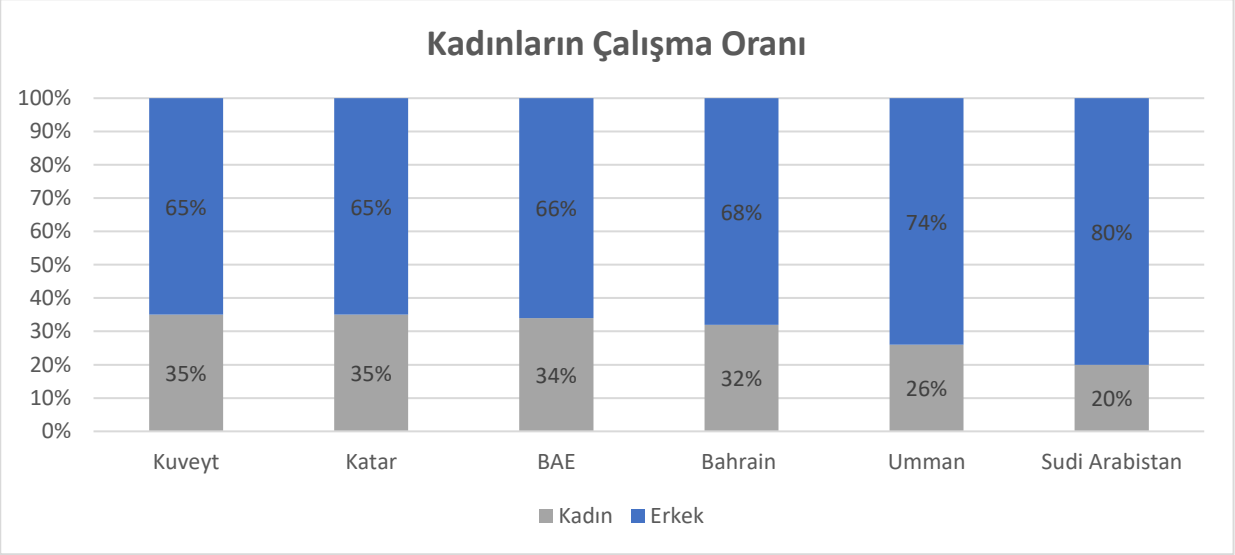
Nüfusun %96.2'si şehirde yaşayan Katar dünyada ekonomik açıdan en varlıklı ülkelerden birisidir. Fakat dünya cinsiyetler arası fark sıralamasında 0.629'luk puanıyla komşularına göre en

yüksek farka sahip bir ülkedir (WEF, 2020: 293; Skousen, 2020). Dünya Ekonomik Formu (WEF)' un raporuna göre cinsiyetler arası fark sıralamasında Suudi Arabistan 146., Kuveyt 122. sıradayken Katar 135. (WEF, 2020: 9) ülke konumundadır. Ülkede kadınların eğitimi ve iş yaşamına katılımları teşvik edilmeye başlansa da hukuk önünde kadınların eşitsizliği ve hükümette temsil edilmemeleri gibi problemler hâlâ devam etmektedir.

Profesyonel olarak toplumun aktif bir üyesi olan kadın kimliği, geleneksel değerlerle çevrilmiş ve toplumda görünürlüğü kısıtlı, yanında erkek olmadan seyahat etmesi yasak olan, koruma altındaki kadın kimliği ile çelişmektedir. Yüzlerce gence eğitim veren ve onları geleceğe hazırlayan bir kadın öğretmenin, önemli ameliyatlarda hastaların hayatını kurtaran bir doktorun, istediği yere gidip gelme özgürlüğüne sahip olamaması tuhaf bir ikilem yaratmaktadır. İlginç olan ise bu kısıtlamaların çoğunun kadınlar tarafından da İslam adına yapıldığı için savunulması ve özgürlüğün batılı kadınların yaşam tarzı olarak kabul edildiğinin söylenmesidir (Skousen, 2020).

Körfez ülkelerinde 2014 yılında doğal gaz ve petrol fiyatlarındaki düşüş sonrası ekonomiyi canlandırmak için kadın hakları konusunda reformlar yapılması gerektiği ortaya çıkmıştır. Zira gaz rezervlerine bağımlı olmayan, üretken bir ekonomi için eğitimli insan kaynağı gerekmektedir ancak Katar düşük nüfusuyla bu konuda sıkıntı yaşamaktadır. Kadınların eğitim alarak ekonomiye katılmaları hem iş gücü potansiyelini arttıracak hem de bu gelişmeler ülkenin itibarını yükselteceğinden yurt dışından kalifiye iş gücünü bölgeye çekecektir. Suudi Arabistan, Katar, BAE ve Kuveyt'in nüfuslarının büyük çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır ve kadınların ekonomiye katılımı sağlanmadan bu ülkelerden hiçbirinin ekonomik çeşitliliklerini gerçekleştiremeyecekleri açıktır. Grafik 1'de bu ülkelerdeki kadınların çalışma hayatına katılımlarını gösteren veriler konu hakkında bize bilgi vermektedir.

Grafik 1:
Kadınların KİK Ülkelerinde 2019 yılı itibariyle çalışma oranları



Kaynak: Statista, 2016

Görüldüğü gibi körfez ülkelerinde kadınların ekonomiye katılım oranları oldukça düşüktür, ancak içlerinde Katar ve BAE'nin oranları diğerlerine göre göreceli olarak daha yüksektir. Ancak bu oran Avrupa, Asya ve Amerika ile kıyaslandığında dikkat çekici oranda azdır. Zira BM Kadın Birimi'nin (BM ve Kadın) 2019'da yayınladığı istatistiklere göre küresel iş gücüne katılım oranı kadınlar için % 63, erkekler için % 94 tür (Dünya Çapında Kadın İstatistikleri, 2020). Ancak tüm bölgeleri bir bütün olarak görmek ve ülkeler arası farkları yok saymak yanıltıcı olacaktır. Nitekim bölge ülkelerinde uygulanan politikaların farklılığı ve bunun çalışma ve aile yaşamına yansımaları, kadın istihdamına yönelik alınan önlemlerin ne kadar etkin olduğu gibi sebepler ülkeler arası farklılıkları doğurmaktadır (Sayın, 2008: 58). Kadınların iş gücüne katılım oranının en fazla olduğu ülke % 78,7 ile İzlanda'dır. Bu ülkeyi % 70 oranıyla İsveç, % 67,2 oranıyla Estonya ve % 67,1 oranıyla Norveç izlemektedir. (BM, 2012: 22). Görüldüğü üzere kalkınmış ülkelerde kadının ekonomiye katılım oranı çok daha yüksektir. Bu gerçek Körfez ülkeleri tarafından da anlaşılmıştır. Bu nedenle dört Körfez ülkesinde ekonomik reform için Suudi Arabistan Vizyon 2030, Birleşik Arap Emirlikleri'nde Vizyon 2021, Kuveyt'te Kuveyt Ulusal Kalkınma Planı ve Katar'da Vizyon 2030 olarak adlandırılan hükümet planları oluşturulmuştur. Her bir plan kendi içinde ve detaylarında farklılıklar gösterse de temelde doğal gaz ve petrol gibi doğal kaynaklara bağlı olmayan bilgi temelli bir ekonomik yapı oluşturulması amaçlanmaktadır (Hussein, 2018).

Son yıllarda Katar'da kadınların ekonomik yaşama katılımlarının artması kadının sosyal ve ekonomik yaşamda değişen rolünü göstermektedir. Kadınların eğitim seviyesinin yükselmesi,

okuma yazma oranının artışı ve doğum oranının azalması bu oranı yükseltmiştir.[1] Bütün bu gelişmelere rağmen hâlâ kadınları kısıtlayıcı pek çok faktör vardır. Bölgenin ataerkil kültüründe evin geçiminden erkek sorumludur anlayışı egemendir ve bu da kadının iş hayatına katılımını engellemiştir. Bir karşılaştırma yapıldığında son yıllarda kadınların eğitim seviyesinin erkeklerden çok daha yüksek olduğu görülmektedir (White ve Cooper, 1992). Buna rağmen işsiz kadınların sayısı erkeklerden daha yüksektir. Kadınlar Katar'da daha çok yönetici ve üst düzey pozisyonlarda görev almakta ya da kendi işlerini açmaktadırlar, daha aşağı pozisyonlarda çalıştıkları pek görülmemektedir. Katar yönetimi kadınların ekonomik hayata katılımını teşvik etmek için kamudaki yönetici pozisyonlarına kadınları atamaktadır. Devlet üniversitelerinde dekanlar ve rektörler, hastanelerde başhekimler, kamuda müdürler ağırlıklı olarak kadınlardan seçilmektedir (Al Muftah, 2010: 98; Li ve Leung, 2001). Kadınların özellikle orta kademe yönetici olarak sayıları artsa da ekonomiye katılımları hâlâ oldukça düşüktür. Her 1000 çalışandan yalnızca 20 tanesi kadındır ve yönetici pozisyonların % 73'ünde erkekler vardır (Al Muftah, 2010: 107). İstatistiklere göre Katarlı kadınlar üst düzey yönetici olarak toplam iş gücünün ancak % 5'ini oluşturmaktadırlar (Labor Force Survey, 2007).

Kadınların Körfez ülkelerinde eğitim, ekonomi ve sosyal hayata katılımlarındaki artışa rağmen hâlâ pek çok alanda sınırlamalar ve sorunlarla karşılaştıkları bir gerçektir. Eğitimli kadınların durumu geleneksel ve modernleşen toplum değerleri arasındaki farkı ve çelişkiyi en çarpıcı şekilde yansıtmaktadır. Kadınların ancak küçük bir yüzdesi toplumun elit kesimine katılarak bu radikal değişimin bir parçası olabilmektedir.

2030 Vizyonu olarak belirtilen Katar kalkınma planına göre yabancı yatırımcıların bölgeye çekilmesi gereklidir, ayrıca devletin ekonomideki yerinin azalması ve özel sektörün artması amacıyla devlet özel sektöre kendi yatırım yapmak durumundadır (Skousen, 2020). Bununla beraber Katar, kadınların ekonomiye katılım oranını eğitim ve öğrenim yoluyla yükseltmeyi planlamaktadır. 2030 Vizyonunun diğer bir hedefi ise eğitim kalitesinin arttırılması, işçi kanunun düzenlenmesi, eğitim programlarına katılımların sağlanmasıdır. Suudi Arabistan, Kuveyt ve Birleşik Emirlikleri de kadınların katılımı konusunda benzer hedeflere sahiptir.

Katar'da enerji sektörü de ekonomik reform planlarının merkezinde yer almaktadır, dolayısıyla hükümet tarafından kadınların da bu sektörde yer edinmeleri teşvik edilmektedir.

[1] Katar'da doğum oranı 2009 -2018 aralığında %9.7 oranında düşüş göstermiştir bakınız: (Katar Plan ve İstatistik Merkezi, Kasım 2019:13), 2013- 2018 yılları arasında kadınların okuma yazma oranı Katar'da %94,4'ten %98,6 oranına yükselmiştir (Katar Plan ve İstatistik Merkezi, Aralık 2029:15-16). 2017/2018 yıllarında üniversiteden mezun olan kadınların sayısı 2012/2013 yıllarının iki katına çıkmıştır. 2017/2018 yılı katarlı kadınların mezuniyet oranının %42, erkeklerin %33 ve yabancıların oranının %25 olduğu görülür (Katar Plan ve İstatistik Merkezi, Aralık 2019:48).

Kadınların devlet kadrosunda çalışma imkânları da artmıştır. Aslında kadınların yüksek eğitime eğilimleri ve katılımları erkeklerden daha fazladır, ancak eğitim kalitesi istikrarlı değildir, ayrıca erkekler yurt dışına eğitim için gitme konusunda daha şanslı ve özgürdür (Rathmell ve Schulze, 2000: 58) .

Mart 2014'de Arap Dünyası Yüksek Öğrenim ve Bilimsel Araştırma Bakanlığı Komisyonu'nda Katar bilim, teknoloji ve yenilik stratejisini desteklediğini açıklamıştır ve STEM (Science, Technology, Engineering), Math (Bilim, teknoloji, mühendislik, matematik) eğitimine kadın ve erkek katılımının artması konusunda karar verilmiştir (Islam, 2017). Strateji üç nokta üzerinde durmaktadır, bunlar bilim ve mühendislik eğitimi, bilimsel araştırma ve bölgesel uluslararası bilimsel işbirliğidir. İşbirliği su kaynaklarını, nükleer enerji, yenilenebilir enerji, petrol, gaz ve petrokimyasal endüstrileri, çölleşme, iklim değişikliği ve bunun tarıma etkileri, iletişim teknolojileri, uzay bilimleri, nano-teknoloji konularını geliştirmek ve yönetmek üzerinedir (Islam, 2017). Bu girişim eğitimin Arap toplumları için öneminin anlaşılması, özellikle bilim, teknoloji, mühendislik, matematik programının desteklenmesinin gerekliliğinin ortaya çıkması açısından önemlidir. Bu eğitim planı ayrıca kadınların ekonomiye katılımını da desteklemek için kadın ve erkeklerin birlikte eğitime katılmasını hedeflemektedir.

Kadın işgücünün artması ve modernleşme hareketinin, toplumda kadın erkek eşitliğinin de öncülüğünü yapması beklenmektedir. Ancak diğer Körfez ülkeleri gibi Katar'ın da bu vizyonu nasıl yakalayacağı konusundaki planları tam olarak belirtilmemiştir. Reformların nasıl uygulanacağı ve hükümetin hedeflerine ulaşma planlarının ne olduğu açık ve net değildir. Zira bölgede var olan tutucu geleneksel yapı yüzünden kadınların toplumda daha aktif bir konuma gelmesini, yozlaşma ve kimliklerini kaybetme tehlikesi olarak algılayan, hatta İslam'a aykırı olduğu endişesi taşıyanların sayısı da az değildir. Bu anlamda Körfez ülkelerinde kökten dinci hareketlerin ya da değişime karşı tutucu aşiretlerin baskısı kadın haklarının iyileştirilmesini engelleyebilecek en önemli faktörler olabilir. Bu noktada kadınların Katar'da ekonomi, sosyal hayat ve politikaya katılmasını etkileyen ya da sınırlayan nedenleri ele almak konunun daha iyi anlaşılması açısından önemlidir.

1.3. Katar'da İslam Hukuku

Katar'ın yasaları İslam hukuku (şeriat) çerçevesinde belirlenmiştir. Dolayısıyla kadınların hakları da İslam hukukunda belirlenen sınırlara göre düzenlenir. Örneğin mahkemede kadının şahitliği erkekle eş değer sayılmaz. 2009'da Katar "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Sözleşmesine (CEDAW)" üye olsa da sözleşmenin tüm gereklerine uymamaktadır (Crystal, 2005). Katar yerel kanunlarda ve yönergelerde, vatandaşlık haklarında, kanun önünde,

özgürlük hareketlerinde, evlilik ve aile hayatında cinsiyet eşitliğini reddetmektedir. Kadınlara karşı ayrımcılık çeşitli şekillerde yapılmaktadır. Örneğin Katarlı kadınların Katarlı olmayan eşlerinden olan çocukları ülke vatandaşlığını alamazken Katarlı erkekler için durum farklıdır, bu erkeklerin eşleri ülke vatandaşı olmasa da çocukları vatandaşlığı alabilmektedir. Boşanma için de mahkemeye başvuran ve adil bir şartla ayrılabilen kadın sayısı oldukça azdır. Velayet, miras ve seçimlerinde özgür olma konusunda kanunlar erkeklerin yanındadır (Crystal, 2005). Kadınların mahkemeye başvurabilme ve savunma hakları yasal olarak olsa da genellikle kendilerini bir erkek akrabaları ya da avukatları temsil etmektedir. Katar'da aile içi konularda ve toplum yaşamında şeriat hukukunun getirdiği bu sınırlamalar kadınların ekonomiye ve politikaya katılımlarını da etkilemektedir.

1.4. Katar'da Eğitim ve Kadınların Katılımı

Kadın-erkek eşitsizliği eğitim alanında görülmemektedir, gençlerin okuma yazma oranı % 98'lerdedir, kızların % 96'sı lise eğitimi alırken erkeklerde bu oran % 65'tir. Hükümet 6 ile 16 yaş arasındaki gençlerin eğitimlerini ücretsiz sağlamaktadır (Skousen, 2020). Katar hükümeti eğitim konusunda vatandaşlarına oldukça cömert imkânlar sunmaktadır. Katar Üniversitesi ileri yaştakiler için de ücretsiz kurslar sağlamaktadır, amaç halkın eğitim düzeyini ve vizyonunu yükseltmektir.

Katar'da eğitim kalitesini yükseltmek amacıyla hükümet 2002 yılında geniş çaplı eğitim reformları yapmaya başlamıştır (Gonzalez, 2008: 5). Katar Kalkınma Planı ve İstatistikleri Bakanlığı'na göre yıllar içerisinde üniversiteye giden öğrenci sayısında epey artış olmuştur. 2011-2012 yıllarında 117,266 öğrenci varken 2015-2016 yılında 28,668 öğrenciye ulaşılmıştır,, bunların yüzdelerine bakılırsa % 65 ve % 68 oranlarında kız öğrenci olduğu görülmektedir (Ministry of Development Planning and Statistics, 2017: 17; 49). 2015-2016 yılında % 33 oranında kız öğrenci sanat ve bilim bölümlerine kayıt olmuş, % 17 oranında kız öğrenci ekonomi ve idari bilimlere girmiş, % 9'u da eğitim ve mühendislik bölümlerini tercih etmiştir. Aynı yıl % 43 oranında kız öğrenci bilim ve sanattan, % 22'si ekonomi ve idari bilimlerden, %7.5'i de eğitim bilimleri ve mühendislikten mezun olmuştur (Ministry of Development Planning and Statistics, 2017: 9).

Katar eğitimde STEM (bilim, teknoloji, mühendislik, matematik) programını desteklemektedir ve 2016 Dünya Ekonomik Forumu'nun Dünya Cinsiyet Eşitsizliği Raporu'na göre STEM mezunlarından %17'si kadın % 46'sı erkektir (Schwab, 2015: 302-303). Hükümetin kadınların eğitime ve işe katılımlarını arttırmak yönündeki politikalarına rağmen lise ve yüksek eğitim alan kadın sayısı hâlâ düşüktür.

Katar'da yeni kurulan 'Education City'(Eğitim Şehri) bizzat Katar Emiri'nin annesi Şeyha Mozah tarafından finanse edilmiştir. Şeyha Moza halen başkanlığını yürüttüğü Katar Eğitim, Bilim ve Toplum Vakfı'nı 1995'de kurmuştur. Vakıf eğitim, sağlık ve toplum gelişimi alanında Katar'daki insan kaynağını geliştirebilmek, yaşam kalitesini yükseltmek, teknolojik kalkınmayı desteklemek ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği içine girmek amaçlarını taşımaktadır. Katar yükseköğrenim alanında bir merkez ülke olmak için çok ciddi yatırımlar yapan bir KİK ülkesidir. 2012 yılında Katar'da, Texas A&M Üniversitesi, Georgetown Üniversitesi gibi Kuzey Amerika ve Batı Avrupa'da adı duyulmuş üniversitelerin şubeleri açılmış buralara yine batı ülkelerinden ünlü profesörler ve uzmanlar transfer edilmiştir (Gray, 2013: 138). Bu üniversitelere özellikle Orta Doğu ve Afrika ülkelerinden önemli sayıda yabancı öğrenci de gelmiştir (Romani, 2009: 4). Batılı yükseköğrenim programı uygulanan bu kurumlarda eğitim dili İngilizce olduğundan orta öğrenimde de İngilizce eğitim verilmesi yaygınlaşmıştır (Cherif ve Alkhateeb, 2015: 207). Temel hedef sürdürülebilir ve karbon kaynaklarına bağlı olmayan canlı bir ekonomi yaratmak ve yurt dışına bağlı olan yetişmiş insan kaynağını kendi vatandaşından temin edebilmektir.

Tüm bu gelişmelere rağmen eğitim olanaklarının artmasının kadınlar üzerinde ilginç bir etkisi de olmuştur. Üniversite mezunu olan kadınların evlenmesinin daha zor olduğu görülmektedir, zira erkekler kendilerine eşit ya da kendilerinden fazla eğitimli kadınlarla evlenmek konusunda tereddüt etmektedirler (Rajakumar, Bengali, Shahzad ve Kane, 2017: 83-85). Ayrıca eğitimli kadınlar ikinci ya da üçüncü eş olmayı da kabul etmemektedirler. Ancak evli olmayan kadınlar çalışmak için babalarından ya da abilerinden izin almak durumundadır. Bu gibi durumlarda eğitimli kadınların aile ve toplum hayatında etkin olan ataerkil yapının yarattığı ikilem yüzünden sıklıkla depresyona girmelerine neden olmaktadır (Peterson, 1989: 34-50). Bunun yanı sıra gelir getirici ekonomik aktivitelerin, Katarlı kadınların özgüvenini arttırdığını, aile içindeki güç dengelerini değiştirip, paranın nasıl harcanacağı ile ilgili kararlara daha fazla katılımlarını sağladığını, ayrımcılıklara karşı haklarını korumadaki beceri ve isteklerine katkı sunduğunu da belirtmek gerekir. Ancak şunu belirtmek gerekir ki kadınların ekonominin hemen her alanında katılımları artarken aile içindeki ataerkil kültür yapısının değişimi beklenenden çok daha az gerçekleşmektedir.

2.5. Sosyal ve Politik Hayatta Kadınlar

Hükümet kendi bünyesine bağlı olmayan ve kadın hakları için çalışan sivil toplum örgütlerinin oluşumuna izin vermemektedir. Tüm sivil organizasyonlar hareketlerini gözleyen ve inceleyen İçişleri Bakanlığı'na kayıt için başvurmak zorundadır (Crystal, 2005). Aktif durumdaki tek kadın grubu olan Aile İlişkileri Yüksek Konseyi hükümete bağlıdır. Bu Konseyi, diğer

hükümet yapılanmalarından bağımsız ve Emir'in annesi Şeyha Muza bint Nasir al-Misnad'ın önderliğinde çocuklar ve kadınların hakları için çalışmaktadır. Kadın Çalışmaları Konseyi kişisel statü kanununda reform yapılmasını istemekte, kadınların kamusal alanda görünürlüklerinin artmasını desteklemektedir. Konseyin çalışmaları sonucu evlilik yaşı 14'ten 16'ya çıkarılmış, kadınlar çocuklarının velayet haklarını kaybetmeden boşanabilme hakkı kazanmış, kadınların boşanmanın ardından üç yıl nafaka alabilmeleri mümkün olmuştur. Yüksek Kurul hükümette önemli görevlere ve karar alma pozisyonlarına daha çok sayıda kadının atanmasını desteklemektedir. Katar Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Federasyonu şubesi de ihtiyacı olan kadınlara yardım etmekte ve iş bulma ya da kurma konularında imkân sağlamaya çalışmaktadır (Crystal, 2005). 2015 itibariyle 29 kişinin bulunduğu Katar Meclisi'nde sadece iki kadın üye olmasına buna ek olarak Katar'ın yargı sisteminde sadece bir tane kadın yargıç olmasına rağmen Katar Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin yarısından fazlası kız öğrencilerden oluşmaktadır (Skousen, 2020).

Katar'da kadının toplumsal statüsündeki değişimler kısaca değerlendirildiğinde şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Enerji kaynaklarından elde edilen yüksek gelirin sağladığı ekonomik dönüşüm sonucu Katar uluslararası arenada ve özellikle bölgede daha aktif rol üstlenmek istemektedir. Ülkenin saygınlığını arttırmak için toplumsal değişimlerin de gerekliliği fark edildiğinden kadınların eğitim, ekonomi ve sosyal hayata katılımını teşvik eden politikalar uygulanmıştır. Kadınların eğitim durumunda dikkat çekici bir yükseliş yaşanmış, özellikle de sağlık ve eğitim alanında çalışan kadınların sayıları artmıştır. Bu durum aile ve sosyal hayatta kadınların rol ve statülerini değiştirmiştir ancak bu değişim ataerkil kültürel yapının etkisiyle beklenenden daha yavaş olmaktadır.

2. Birleşik Arap Emirlikleri

Her ikisi de KİK ülkesi olan Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) kültürel, siyasal ve ekonomik açıdan oldukça büyük benzerlikler taşıdıklarından her iki ülkedeki kadınların toplumsal rolleri de birbirine çok yakındır. Ancak ülke politikalarında benzerlikler kadar farklılıklar da olduğundan BAE'de yaşayan kadınların değişen statüleri ve toplumsal rolleri incelenmeye değerdir. Aile hukuku ve kadınların sosyal hayata katılımını sınırlayan kültürel, dini bariyerler her iki toplumda da aynı olduğundan bu başlıkta farklılıklara neden olan konular üzerinde durulacaktır.

2.1. Birleşik Arap Emirlikleri'nde Kadınların Statüsü

Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki yedi farklı emirlikten oluşan BAE petrol gelirleri sayesinde son otuz yıl içerisinde sosyal hayat, eğitim ve ekonomi alanında hızlı bir gelişim göstererek diğer KİK ülkelerine rol model olmuştur. Bölgedeki ilk akıllı şehir Dubai kurulmuş, alışveriş merkezleri, yabancı okullar, üniversiteler, bankalar açılmış, uluslararası şirketlerin şubeleri bölgeye taşınmış ve BAE, Körfez'in en gelişmiş ülkesi haline gelmiştir. İstikrarlı siyasi yapısı, düşük suç oranı ve liberalleşme yolundaki başarısıyla da BAE komşu ülkeler arasında özel bir yere sahiptir (Davidson, 2008: 137-147).

BAE, Dubai Emiri Muhammed bin Rashid Al Maktoum'un vizyonu ve ülkesini kalkındırma planlarından çok etkilenmiştir. Al Maktoum, özellikle kadınların sosyal, ekonomik ve politik platformlarda görünürlüğünün artmasının önemini vurgulamaktadır. Ülkenin kalkınma planlarının yer aldığı kitabında kadınların özellikle liderlik, yöneticilik pozisyonlarında yer almasının desteklenmesi gerektiğini, özgüvenlerinin arttırılmasının önemini vurgulamıştır. Kadınların potansiyellerinin hapsedilmediği ve açığa çıkartıldığı bir toplum yapısı oluşturmayı hedeflediğini belirtmektedir (Al Maktoum, 2013: 47).

BAE 20. yüzyılın ilk yarısına kadar Batı ülkelerinin müdahalelerinden etkilenmemiş, daha izole ve dokunulmamış olarak kalmıştır, bu nedenle sosyal ve kültürel yapısını korumuştur. Evlilik ve aile hukuku modernize edilerek değiştirilmemiş, şeriat hükümet yönetiminde ve aile ilişkilerinde yasal yol olarak devam etmiştir. Poligami yani erkeklerin dört eşle evlenebilmesi, minimum evlilik yaşı, boşanabilme hakları revize edilmemiştir. Aile hayatı diğer Müslüman ülkelerde olduğu gibi Emirlikler'de de toplumun temel yapı taşı, sosyal istikrarın ve devamın sembolü kabul edilir (Jawad, 1998: 30). Bu anlayışla beraber ataerkil yapı yani babanın, eşin ya da büyük erkek kardeşin aile içinde karar verici ve kadınlar üzerinde koruyucu ve gözetici olma durumu toplumda yerleşmiş bir anlayıştır. (Al-Khateeb, 1998: 113). Bu durum sadece aile içinde değil, sosyal hayatta da kadınların daha geri planda kalmasına neden olmuştur. Kadın haklarıyla ilgili en çok üstünde durulan gelişmeler yüzlerini örten peçe ya da burkanın kullanımının bazı emirliklerde kaldırılması, kadınların eğitim ve ekonomiye katılım fırsatlarının arttırılması yönünde olmuştur.

2.2. Kadınların Ekonomiye Katılımları

BAE'de kadınlara karşı değişen tutumlardan biri de ev dışında çalışmaları ve kariyer sahibi olmalarının kabul edilmesi olmuştur. BAE'deki kadınların çoğu maddi ihtiyaçları nedeniyle değil, sosyal sorumluluk bilinciyle ya da kişisel tatmin sağlamak için çalışma hayatında yer almaktadır, zira hükümet oldukça cömert ekonomik destekleriyle vatandaşlarının temel ihtiyaçlarının

karşılamaktadır[2]. Bu nedenle Emirati kadınlar alt kademe işlerde çalışmamaktadırlar. Hükümetin hem maddi desteği hem de kadınların iş hayatına katılımını desteklemesi BAE'de yaşayan kadınların seçeneklerini çoğaltmaktadır. Müslüman ülkelerin çoğunda kadının aile içindeki rolü eş ve anne olarak belirlenmiştir ve bu durum ev dışında çalışma durumlarıyla kimi zaman çelişmektedir. Ancak BAE hükümeti çalışan kadın figürünü onaylayarak ve destekleyerek Emirati toplumunun da kadının değişen rolünü kabullenmesini sağlamaktadır. Artık kadınların öğretmen, doktor, mühendis ya da sosyal görevli olarak çalışması da toplumda annelik ve eşlik kimliği kadar kabul görmektedir. Günümüzde üniversite öğrencilerinin yarısından fazlası kadın olduğu için kadınların ev ve iş arasındaki rollerinin dengeleneceği ve iş yaşamına katılımlarının artacağı beklenmektedir (Ramazani, 1985: 270).

Tablo 1: BAE'de Kadın Çalışanların Sektörlere Göre Dağılımı

Sektör	**Oran**
Milli Mecliste	%22.5
Karar verici pozisyonlarda	%30
Kamuda	%66
İşgücü	%25
Serbest Meslek	%4.5
Ticari Odalarda yönetici	%15
Orta ve Küçük ölçekli girişimci	%30
İşkadını	%11

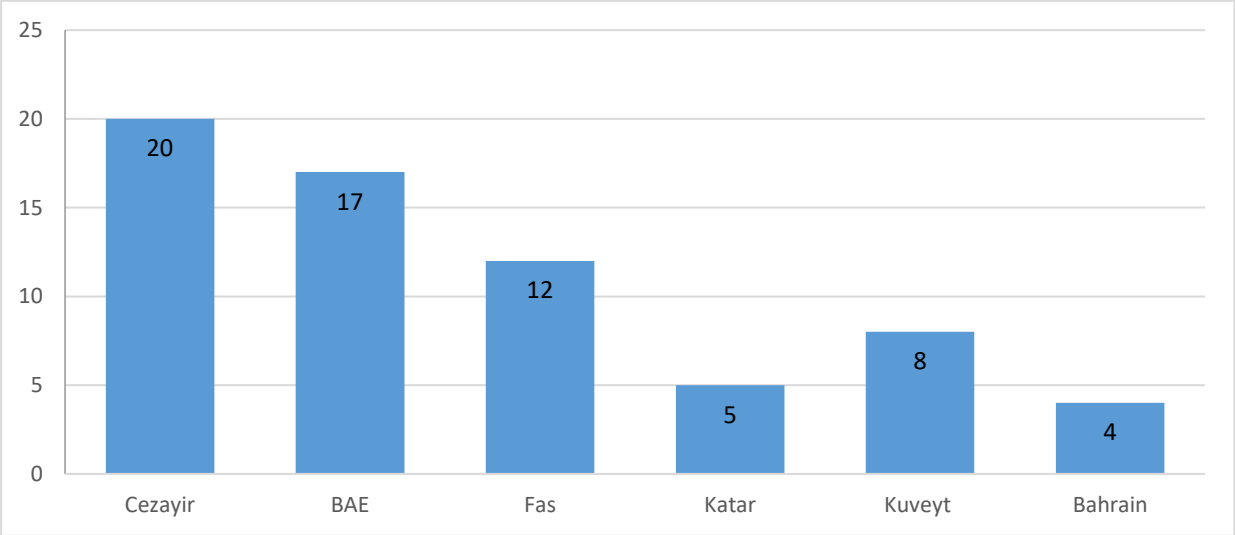
Kaynak: http://uaebwc.ae/en/index.php

Tablo 1'de görüleceği üzere, BAE'de kadınlar en fazla kamuda çalışmayı tercih etmektedirler. Profesyonel anlamda BAE'deki kadınların büyük çoğunluğu eğitim, sağlık ve sosyal hizmet alanlarında çalışmaktadırlar. Benzer şekilde kamu sektöründe de Sağlık Bakanlığı'nda, Eğitim ve Sosyal İlişkiler Bakanlıkları kadınların en yoğun bulunduğu birimlerdir. Öğretmen olarak ve idari işlerde çalışan kadın sayısı yüksek iken hemşire ya da sekreter olarak çalışan kadın pek yoktur. Bu da cinsiyetler arası hâlâ belirgin bir ayrım olduğunu gösteren durumlardan biridir. Bunun sebebi daha önce açıklandığı gibi Emirati kadınların genellikle ekonomik sıkıntıları olmadığı için orta alt kademedeki mavi yaka işlerde çalışmayı tercih etmemeleridir. Emiratiler için toplum içindeki itibar hala çok önemlidir ve mavi yaka işlerde çalışmanın toplum içinde prestij kaybına neden olacağı kaygısı vardır. Ayrıca BAE'de de diğer KİK ülkelerinde olduğu gibi hemşirelik sekreterlik gibi meslekler kadınların erkeklerle iletişim kurmalarına sebep olabileceklerinden pek saygın kabul edilmez.

[2] BAE vatandaşlarına pek çok alanda ekonomik destek vermektedir. Posta hizmetleri, park alanları, enerji, eğitim ve sağlık ücretsiz olduğu gibi, yeni evlenen çiftlere, öğrencilere, yeni doğan bebeklere, iş kurmak isteyen vatandaşlarına ciddi mali yardımlar ve krediler sağlanmaktadır. Yeni ev ya da toprak alacaklara kredi sağlanır. 2020 yılında eğlence sektörü hizmetlerinden %10 vergi alınacağı açıklansa da vatandaşlar diğer vergilerden muaftır ve kamuda ödenen gelir vergisinden muaf maaşlar oldukça yüksektir (bkz: Turak, 2021).

Ayrıca İletişim ve Kültür Bakanlığı kadrosunda radyo ve televizyonlarda çalışan kadınların sayısı yüksektir. Önceleri kadınların ekranda görünmelerine yüzlerini erkeklere göstermelerine karşı bir reaksiyon oluşsa da zamanla halk bu fikre alışmıştır. Sektöre ilgi gösteren kadınların sayısı da artmıştır. Kadınlar ayrıca polis olarak, suç araştırmalarında, havaalanı güvenliğinde, araba sürüş sınavlarında, kadın mahkûmlarla çalışma alanlarında görev almaya başlamışlardır. Kadınlar artık yatırımcılığa ve işletmeciliğe de ilgi göstermeye başlamışlardır. (Davidson, 2008: 152-154). Kadınlar yatırımcı olarak emlak, stok market, butik ve taksilere de yatırım yapmayı tercih etmektedirler. Ayrıca Katar ve diğer KİK ülkelerinde olduğu gibi BAE'de de kadınlar, mağazalarda, erkeklerle muhatap olmaları gereken satış elemanı, kasiyer gibi pozisyonlarda çalışmazlar. Diğer Müslüman ülkelerde olduğu gibi kadınlar kendi varlıklarını kontrol etme hakkına sahiptirler ve Emirliklerin yüksek ekonomik şartları da onlara pek çok fırsat yaratmaktadır (Davidson, 2008: 153).

Grafik 2: 2015 Yılı Bakanlıklarda Ve Parlamentoda Çalışan Kadınların Oranı



Kaynak: Dünya Bankası Belgeleri, 2016.

Grafik 2'de de görüldüğü gibi, kadınların politik katılımları hâlâ çok düşüktür. Bu nedenle özel sektörde karar verici pozisyonlarda ya da girişimci olarak çalışmak kadınlara cazip gelmektedir. BAE'de kadınların bakanlıklar ve parlamentoda çalışma oranları Katar'dan daha yüksektir. Bunda BAE'nin daha liberal ve toleranslı ortamı, yüksek sayıda yabancı nüfusun etkisiyle Batı kültürüne daha açık olmasının etkisi büyüktür. Kuzey Afrika Ülkeleri olan Cezayir ve Fas'ta oran KİK ülkelerine göre hayli yüksektir. Hepsi Müslüman ülkeler olmasına rağmen KİK ülkelerinde oranın düşüklüğünün nedenleri arasında politik geleneğin Körfez'de farklı olması, aşiret yapısının etkisinin hâlâ sürmesi, parlamento ve bakanlıkların çok yeni olması sayılabilir.

Ayrıca KİK ülkeleri bağımsızlıklarına çok geç kavuştuğundan siyasi organizasyonlar da yenidir, bu nedenle kadınların bu organizasyonlara katılımı da düşüktür.

İş kadınlarının her geçen gün daha aktif olduğu, ülkede İş Kadınları Konseyine kayıtlı üye sayısının 12,000 olup, $17 milyar değerinde toplam 11,000 proje yürüttüğü bilgisi gelecek dönemlerde kadınların ekonomiye katılımının artacağına dair önemli bir işarettir (Jabeen, 2018). Kısaca kadınların BAE toplumunda ekonomik ve siyasi katılımları hâlâ oldukça düşüktür, bu da sınırlamaların pek çok alanda hâlâ etkili olduğunu göstermektedir.

2.3. Kadınlar İçin Eğitim Fırsatlarının Artması

BAE'de 1950'lere kadar eğitim kurumları *kuttab* adı verilen, yalnızca küçük erkek ve kızların gittiği, Kuran'ın öğretilip ezberletildiği ve biraz matematik öğretilen kurumlardan ibaretti. Kızların çoğu ergenliklerinden önce bu okullara gider evliliğe ve ev işlerine hazırlanırlardı (Soffan, 1980: 51).

BAE'nin ilk devlet okulu yedi emirlikten biri olan Sharjah'da 1953 yılında Kuwait'den gelen öğretmenlerle açılmıştı. Diğer emirliklerde de Kuveyt'in asistanlığında okullar açılmıştır. 1971'de kazanılan bağımsızlık sonrası eğitim sisteminin acemilik yıllarında da Kuveyt eğitim alanında öncülük etmiştir. Al-'Ain Üniversitesi 1977 yılında açılmıştır, yerel bir üniversitenin açılması özellikle kadınlar için önemlidir, zira şehir ya da ülke dışına eğitim için gitmeleri oldukça zordur. Günümüzde kız öğrencilerin üniversite dahil tüm düzeylerde karma okullarda ya da sadece kadınlar için açılan okul ve kampüslerde eğitime katılma fırsatı vardır. Kız öğrencilerin çoğu eğitimlerine sosyal bilimler ve sanat alanında devam ederken çok azı mühendislik, tıp ya da hukuk okumaktadır (Soffan, 1980: 55).

BAE'de kadınların çoğu için evlilik ve çocuk sahibi olmak öncelikli hedef olsa da farklı fırsatlar ve kariyer imkânları da ortaya çıkmaktadır. Hükûmet tarafından kadınların farklı alanlarda ve iş kollarında yer alması için pozitif yönde bir destek vardır. Örneğin Şeyh Zaid Abu Dabi'de, 1984'de düzenlenen "Körfezde kadın" konferansına katılmış ve eşi Şeyha Fatima da kadınların çalışması gerekliliği üzerine konuşmuştur. Yapılan çalışmalara göre genç kız öğrenciler gelecekle ilgili olumlu düşüncelere sahiplerdir ve mezun olduklarında uygun fırsatlar bulabileceklerini düşünmektedirler. İş yaşamlarını ve aile hayatlarını dengelemeyi ve çocuk sahibi olduklarında da kariyerlerine devam etmeyi düşünseler de çoğunluk hâlâ ev dışında çalışmayı düşünmemektedir (Ramazani, 1985: 270).

Şeriat hukuku aile konularında geçerli olduğundan poligami evlilikler BAE'de yasal ve geçerlidir. Ancak kadınların eğitim oranlarının yükselmesi davranışlarını da değiştirmiştir, pek çoğu eşlerinin başka bir evlilik yapmasını pratikte istememektedir ve poligami oranı da düşüş

göstermektedir (Ramazani, 1985; 273). Çoklu evlilikler artık eğitimli kadınlar tarafından kabul edilmemektedir. Ekonomik bağımsızlığı olan kadınların bu durumla karşılaştıklarında ayrılarak kendi hayatlarını kurabildikleri gözlenmektedir. Ancak bu derece özgüvenli ve donanımlı kadınların sayısı çok da yüksek olmadığından bu durumun genel toplumu yansıttığını kabul etmek de pek gerçekçi olmaz.

3. Katar ve Bae'de Kraliyet Ailesine Mensup Kadınların Değişimdeki Rolü

KİK ülkelerinde kraliyet ailelerine mensup kadınlar toplumlarında kadınlara yönelik önemli değişikliklere öncülük etmektedirler. Bu pozisyonlardaki kadınlar belli oranda politik güce ve siyasi tartışmalara katılma ve ilk elden değişiklik talep etme şanslarına sahiptirler. Buna rağmen statükonun değişimi kolay değildir ve bu ayrıcalıklı ve güçlü kadınlar da sosyal baskılar altındadır. Diğer kadın vatandaşlar gibi kraliyet ailesine mensup kadınlardan da ataerkil monarşi yapısının kurallarına uymaları beklenir. Çoğunluk var olan politik ve sosyal geleneğe uygun davranırken sayıları az da olsa bazı kraliyet mensubu kadınlar var olan siyasi güçlerini zorlayarak değişikliklerin öncülüğünü yapmaya çalışmaktadırlar. Böylelikle de topluma rol model olmaktadırlar.

Bu önemli figürler özellikle kadın hakları savunuculuğu, kadının ekonomik ve sosyal hayatta daha görünür olması, eğitim alanında seçeneklerinin bulunması ve özgürleşme gibi konularda mücadele etmektedirler. Geleneksel olarak kraliyet mensubu kadınlar devlet kurumlarında erkek egemenliği altındaki siyasi ortamda görünürlük sağlayarak kadınlara ait sınırları yıkmaya çalışmaktadırlar. Bağış kurumlarının, kültür ve vakıfların yönetimlerinde yer alarak kadınların içinde bulundukları dezavantajlı durumu değiştirmek istemektedirler.

Ataerkil kurallar ve cinsiyet ayrımcılığı nedeniyle kadın vatandaşlar kraliyet kadın üyelerinin desteğine ve korumasına ihtiyaç duymaktadırlar. Ancak bu kraliyet kadınları büyük etki yaratarak daha sistematik bir değişim sağlayamamaktadırlar. Bu önemli kadın aktörler, toplumdaki tüm kadınların boşanmaları, çocuklarının bakımı, şiddet gören kadınlara yardım, kız öğrencilerin eğitimi ve iş bulması gibi bir takım olayları çözmeye ve destek vermeye çalışmakta ancak büyük kurumsal reformlar gerçekleştirememektedirler (Aldosari, Haziran 24, 2016). Zira geleneksel sosyal normlar hâlâ son derece katıdır ve dinî kurumlar (camii) diğer kamu kurumlarının görevlerini üstlenmiş durumdadır.

Kraliyet üyesi kadınlar tüm Arap toplumlarında kültürel alanda liderlik de yapmaktadırlar. Devletin değişen siyasi kimliğine uygun olacak şekilde kültürel değişimlerin kapısını açmakta, önderlik etmektedirler. Batı tarzı eğitim görmüş ve enerjik kraliyet kadınlarının bu çalışmaları ve liderlikleri eski Körfez monarşilerinin gelişmelerine katkı sağlamaktadır. Bu özellikle petrol ve

doğal gaza bağımlı bir ekonomiden çeşitlenmiş ekonomiye geçmek isteyen ve aşırı dindar ideolojileri ihraç etmekle suçlanan KİK üyesi ülkelerin temize çıkması açısından da önemlidir. Örneğin Şeyha Al-Mayassa Al-Thani, sanat müzesinde sergilemek için dünyanın önemli kültürel merkezlerindeki global hazineleri Katar'a getirmeye çalışmaktadır (Aldosari, 2016). Buna benzer olarak Kuveyt Gençlerle İlişkiler Bakanlığı Sekreterliğinden Şeyha Al-Zain Al-Sabah, genç girişimcilere uygun çevresel olanaklar geliştirme işiyle uğraşmaktadır. Ayrıca "Mekke'ye yolculuk" adında İslami gezgin İbni Battuta'nın Morokko'dan Mekke'ye olan yolculuğunu anlatan belgeselin üretilmesinde Suudi otoritelerle birlikte çalışmaktadır. Bütün bu çabaların sonucu KİK ülkelerinin aşiret sistemi ve dar İslami kimliği çok yavaş da olsa genç ve eğitimli kraliyet aile mensubu kadınlar tarafından daha toleranslı ve çağdaş bir dönüşüme taşınmaktadır. Suudi Prenses Lolwah Al-Faisal, kendisine ülkesinde bir şey değiştirmesi imkânı sağlansa kadınlara araba sürme izninin verilmesini sağlayacağını söylemektedir (Aldosari, 2016). Sonunda Suudi kadınların 23 Haziran 2018'den itibaren araba kullanabileceğinin açıklandığı kararnamenin çıkmasında bu çabalar etkilidir. Kraliyet ailelerindeki kadınlar toplumdaki diğer kadınlardan daha özgür davranabildiklerinden uluslararası medyada, Körfez Arap toplumunda değişimi etkileyen önemli figürler olarak gösterilmektedirler. Kraliyet mensubu kadınların her iki ülkedeki etkileri aşağıda incelenmiştir:

3.1. Katar

Katar'da kadınların toplumda daha görünür olmaları, eğitim ve iş hayatına katılmaları her ne kadar ekonomik olarak devlet tarafından desteklense de yerleşik muhafazakâr geleneği yıkmak zor olduğundan özellikle önemli ailelerden gelen kadınlar rol model olarak öncülük yapmaktadır. Katar'ın en etkili kadınlarından bazıları şunlardır:

Şeyha Moza Bint Nasser: Katar'ın modern şehirlerinin oluşumunda son yirmi yıldır Katar Emiri'nin annesi Şeyha Moza bint Nasser en önde gelen isim olmuştur. Sosyal reformların toplumda kabul görmesi ve yerleşmesi konusunda Şeyha Mozah öncülük etmiştir. Şeyha sayısız uluslararası organizasyonun, eğitim, iş ve yönetim kurumunun kurucusu ve yöneticisidir. Siyasi arenada politik bir figür olması, kültürel alandaki aktifliği Arap Körfezinde nadiren görülen bir durumdur. Resmi gezi ve törenlerde eşinin yanında ülkesini temsil etmekte, kendi ofisinde de ziyaretçilerini kabul etmektedir. Şeyha Moza, 2010'da Katar ve Suudi Arabistan arasındaki gerilimin düşürülmesi için tamamı erkek politikacıların katıldığı, siyasi ilişkilerin tartışıldığı toplantıda Kral Abdullah'la görüşürken görüntülenmiştir. Böylece uluslararası siyasi arenada kadınların da bulunabileceği mesajını vermiştir.

Katar Emiri Şeyh Tamim bin Hamad Al-Thani, babasından sonra yönetime geçtiğinde siyasi rakibi Nasser bin Abdullah al-Missned'in kızıyla evlenerek aileler arasında anlaşma sağlanmıştır. Şeyha Moza, gibi politik evlilikler yapan kadınlar arabuluculuk ve anlaşma sağlanmasında da önayak olmaktadır. Şeyha Moza ve oğlu Emir Şeikh Tamim, kadınların Katar ekonomisine ve siyasetine katılımını desteklemektedirler. Ayrıca Şeyha Moza uluslararası organizasyonlar ve toplantılarda yer aldığında göz alıcı şıklığıyla dikkat çekmiş, sadece Katarlı kadınların değil tüm Arap ülkelerindeki kadınların da adeta moda ikonu olmuştur. Güçlü, kendinden emin Arap kadını imajının yükselmesinde kesinlikle önemli bir rol modeldir.

Şeyha Maha Mansour Salman Jasim Al Thani: Katar üniversitesinden mezun olan Şeyha Maha Mansour Salman Jasmin Al Thani ülkenin en güçlü kadınlarından biridir. Şeyha Maha Katar'ın ilk kadın hâkimi olarak 2010 yılında atanmasıyla adeta bir tarih yazmıştır. Şeyha Maha, aynı zamanda Katarlı kadınların önemli karar verme mekanizmalarının başında yer almaları için destek vermekte ve çalışmaktadır. Şeyha Maha, cinsiyetler arası büyük farkın da bu şekilde kapanacağını söylemektedir. (Qatar's Most Influential Women, 2016).

Hessa Al Jaber: Bilgi ve İletişim Teknolojisi Bakanlığına nezaret eden Dr. Hessa Al Jaber, ülkenin en önemli telekomünikasyon pazarına liderlik etmektedir. 'Hukoomi,' isimli online portalı tanıtmış, akış projesini hızlandırarak hükümetle iletişimi şeffaflaştırmış ve çalışmaları hükümetin modernleşmesinde oldukça etkili olmuştur. Ayrıca çocukların korunması ve kadınların meslek edinebilmesi programlarında da ağırlıklı bir şekilde yer almıştır (Qatar's Most Influential Women, 2016).

Buthania Al Ansari: Londra, Kahire ve Katar'da çok iyi bir eğitim alan Al Ansari, Katarlı kadınların statüsünün değişmesi ve yükselmesi için uğraşmaktadır ve kadınların meslek edinmelerine odaklanan Qatariat şirketinin kurucusudur. Al Rayan yatırımlarının Katarlılaştırılması projesiyle, Katar İş Kadınları ödülüyle beraber pek çok ödül almıştır. 2012'de en ilham verici Arap kadını seçilmiştir. Hükümetin desteği ile kadının Emirati toplumunda değişen statüsünü hem ulus içinde hem uluslararası platformlarda temsil etmektedirler (Qatar's Most Influential Women, 2016).

3.2. BAE

Şeyha Lubna Al Qasimi: Lubna Al Qasimi 2015 ve 2017'de BAE'de hükümetteki en güçlü Arap kadın olarak seçilmiştir. 2004 yılında ekonomi bakanı olarak atanan Al Qasimi yeni kurulan tolerans bakanlığı görevine getirilmiştir. Kraliyet ailesinden gelen isimlerden biri olan Al Qasimi, kadın haklarının önde gelen savunucularındandır. BAE'de ilk kadın bakan pozisyonuna gelmiştir ve Clinton Global Vatandaşlık Ödülü'nü almıştır. Emirliklerin ajandasının en önemli

maddelerinden birinin kadın haklarının yükseltilmesi, eğitim ve iş ortamında eşit şartların sağlanması olarak açıklamıştır (Singh, 2016).

Ulusun Annesi, Şeyha Fatima bint Mubarak: Abu Dhabi Emiri ve BAE'nin kurucusu ve resmî başkanı olan Şeikh Zayed bin Sultan Al Nahyan'ın üçüncü eşi olan Şeyha Fatima 1973'de ülkenin ilk kadın topluluğunu, Abu Dhabi Kadınların Gelişimi Organizasyonu kurmuştur. Ardından 1975'de Genel Kadınlar Derneğini, 2006'da Aile Gelişim Kurumunu ve 2003'te Anne Çocuk Yüksek Konseyini kurmuştur. Geçen yıllar içinde 30'u BM'den olmak üzere 500'den fazla ödül kazanmıştır (Singh, 2016).

Bu isimlere 2020'de Kalkınma ve Gelecek Bakanı olarak atanan Ohood Al Roumi, 2013'de BM'de BAE'i temsil eden ilk kadın olan Lana Zaki Nusseibeh, Dünya Kadınlar Zirvesinde Federal Hükümeti temsil eden ve Orta Doğu'da barışın ancak kadınların haklarını elde etmesiyle geleceğini söyleyen Dr. Amal Al Qubaisi'nin adlarını eklemek gerekir ve onların liderliğinde pek çok kadın mühendis, doktor, girişimci ve yöneticinin gelecek günlerde Emirliklerde önemli isimler olarak kadınların statüsünün değişmesini sağlayacağı beklenmektedir.

Bununla beraber Körfez ülkelerinde hâlâ kadınların ekonomik ve politik katılımları dünyanın diğer bölgelerine göre çok düşüktür. 2015 yılı Dünya Ekonomi Formu Cinsiyet Eşitliği raporuna göre Kuveyt, BAE, Katar, Bahreyn, Suudi Arabistan ve Umman sırayla 117, 119, 122, 123, 134 ve 135. olmuşlardır (Aldosari, 2016). Zira ataerkil kültür ve yasalar halen kadınların modernleşme ve özgürleşme çabalarıyla ciddi çelişkiler yaratmaktadır. Örneğin Şeyha Fatima ülkesinde kadın haklarının yükseltilmesi için çalışmaktadır ve kadın hakları için pek çok dernek kurmuştur, ancak kendisi Abu Dhabi Emiri'nin üçüncü karısı olmayı da kabul etmektedir. Benzer şekilde Şeyh Mohammed bin Rashid Al Maktoum'un eski eşi Prenses Haya bint Al Hussein geleneksel anlayışta kadınların medyada görüntülenmesi tasvip edilmezken eşiyle birlikte BM toplantılarında ve medyada görülmüştür, üstelik Batılı tarzda kıyafetler giymektedir. Prenses Haya at yarışları, spor festivalleri ve uluslararası gezilerde eşine eşlik etmiştir. Anne ve eş kimliğinin yanı sıra bakımlı, şık modern Arap kadını imajını da kamuoyunda temsil etmektedir. Ancak o da ancak diğer yandan Şeyh'in çok sayıdaki eşlerden biridir ve katılımları Şeyh Muhammed'in izin verdiği orandadır.

Kraliyet üyesi kadınların rolü ne olursa olsun etkisi ve beklentileri sonuçta bulundukları sisteme bağlıdır ve sınırlıdır. Son derece etkili örnekler olmasına rağmen sayıları azdır ve kraliyet mensubu kadınlar da sonuçta kendi aile yaşamlarında ataerkil kurallara bağlıdırlar. Ayrıca kraliyet mensubu ya da eğitimli ve önemli pozisyonlardaki kadınların feminist düşünceye çok mesafeli oldukları, hatta diğer Müslüman ülkelerde yaygınlaşan İslami feminizm söylemiyle de pek

ilgilenmedikleri görülmektedir. Görünen o ki her iki ülkedeki otoriter yönetimler kadınların ancak belirlenen sınırlar dahilinde özgürleşmesini onaylamaktadır.

Sonuç

Çalışmada belirtildiği gibi Katar ve BAE'de son 30 yıldır yaşanan ekonomik değişimin kadınlar üzerinde yarattığı en olumlu etki eğitim konusundadır. Günümüzde kadınların okuryazarlık oranı, yükseköğrenime katılımları erkeklerden daha yüksektir. Her iki ülkede de üniversitede okuyan ve mezun olan kadınların sayısı erkeklerden fazladır. Ne var ki mezun olduktan sonra iş dünyasına katılımları beklenen oranın çok altındadır. Benzer şekilde siyasette de kadınların görünürlüğü ve etkisi hâlâ çok düşüktür. Kısacası bundan 30 yıl öncesine göre eğitim, ekonomi ve siyasette kadınların katılımı çok artmış olsa da hâlâ istenilen düzeyde değildir, ayrıca aile hayatı ve toplumda kadınların statüsü az ve yavaş değişen yapıların başında gelmektedir. Kadınlar eğitimli ve iş hayatında başarılı olsalar da toplumsal yapıdaki geleneksel rolleri üstlenmeleri ve hatta kendi hayatlarıyla ilgili konularda eşlerinin ya da babalarının kararlarına uymalarının beklenmesi oldukça çelişkili bir durum yaratmaktadır.

Makalede açıklandığı gibi kadınların eğitim, siyaset, sosyal hayat ve ekonomideki görünürlüklerinin artması devletin 1990'lardan beri izlediği politikanın sonucudur. Aslında bu konuda tam anlamıyla halktan gelen bir talep olmamıştır. Hatta kadınların gerek aile hayatında, gerek toplum yaşamında belirlenmiş rollerinin değişmesi fikri tutucu ve geleneksel yapıda çok zor karşılık bulmaktadır. Bu değişimin toplumda kabullenilmesi için özellikle kraliyet ailelerinden gelen kadınlar rol modellik yaparak eğitim almanın, kariyer yapmanın ve toplumda daha görünür olmanın aile hayatlarında eş ve anne olmalarını engellemeyeceğini göstermeye çalışmaktadırlar. Kraliyet ailesinden gelen kadınların iş dünyasına girerek ekonomik anlamda başarılı olmaları, politik arenada söz sahibi olmaları ve bunun yanı sıra geleneksel kimliklerini de korumaları bu kombinasyonun mümkün olduğunu halka göstermektedir. Bu durum geleneksel değerlerle modernleşmenin arasında çelişkilerle yüz yüze kalan kadınlar için yol gösterici de olmaktadır ve bu açıdan önemlidir, ancak yeterli değildir. Zira eğitim, ekonomi, ve siyaset alanında yaşanan tüm gelişim ve değişim aşamalarına rağmen kadının şeriat hukukundaki yeri, aile içindeki görevleri aynı kalmakta, çok eşlilik, ataerkil yapı, kadınların hukuk önünde erkek aile üyeleri tarafından temsil edilmesi, çalışabilmeleri için eşlerinin onayının gerekmesi gibi konularda değişiklikler olmamıştır. Kraliyet mensubu kadınlar dahi toplumda tamamen eşlerinin üstünlüğünü kabul ettiklerini göstermektedirler. Kraliyet üyesi kadınlar da eşlerinin ya da babalarının kendilerine verdikleri hak ve izin çerçevesinde özgür ve aktif olabilmektedirler. Bu durumun da kadın haklarının iyileştirmesi, kadınların özgürleşmesi anlamında katkıları sınırlıdır ve bir anlamda var olan ataerkil hiyerarşinin devamının sağlanmasında da rol oynamaktadır. Katar ve BAE'deki diğer

eğitimli kadınlarda kraliyet mensubu olanlar gibi geleneksel rollerini korumaya çalışırken bir yandan da modern dünyanın kadınlar için sunduğu imkânlardan yararlanmaktadır. Bu iki KİK ülkesinde kadınların toplumsal kimliklerinin değişimine ilişkin şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Katar ve BAE hükümetlerinin kadınların toplumsal statüsünü yükseltme ve eşit vatandaşlık haklarını sağlama politikaları yönetimden halka geçen bir uygulamadır ve çerçevesi belirlenmiştir. Otoriter yönetim anlayışı ataerkil yapıyı siyasette de sürdürmüş kadınların hangi alanda ne kadar aktif olacağının sınırlarını kendi belirlemiştir. Sivil toplum örgüt hareketleri kısıtlıdır.
- Hukuksal anlamda bir değişim yapılmamış, kadınların haklarını yasal zeminde destekleyen kanunlar çıkarılmamıştır.
- Körfez ülkelerinin tamamında olduğu gibi Katar ve BAE'de de İslam inancı ve tutucu yerel gelenekler kadınların yaşamında belirleyici bir rol oynamaktadır. Batı tarzı yaşam ve değerler genellikle olumlu bulunmamakta, sorgulamadan Batılılaşmak eleştirilmekte, kendi kimliklerini toplumsal değerlerini kaybetmeden modernleşme iddiası oldukça yaygın destek görmektedir.
- Kadınların eğitim almaları ve ekonomik bağımsızlık kazanmaları poligamiyi kabul etmeyen ve evlenmeyen kadınların sayısını arttırmış, boşanma oranlarını da yükseltmiştir.

Katar ve BAE için yapılan bu incelemenin sonuçları ekonomik, siyasi ve kültürel anlamda ortak bir yapıya sahip olan diğer KİK ülkeleriyle de büyük benzerlik göstermektedir. Modern toplum hayatında kadınların eğitim, aile hayatı ve kariyerlerindeki rollerinin ne olacağının tam olarak açık olmadığı KİK ülkelerinde kadınlar geleneksellik ve modernleşme arasında bir yerde sıkışmış bulunmaktadırlar. Makalenin belirttiği gibi ancak gereken yasal değişimler olduğunda KİK ülkelerindeki kadınların toplumsal kimliğinin değişmesinden ve gerçek anlamda bir vatandaşlık eşitliğinden söz edilebilir.

Kaynakça

Abousleiman, I. (2019). Women in the Gulf countries: Perceptions and reality. *Worldbank blogs***. Erişim Linki:**https://blogs.worldbank.org/arabvoices/women-gulf-countriesperceptions-and-reality, Erişim Tarihi: 10 Ekim 2019.

Aldosari, H. (2016). Royal Women in the Gulf; Agents of Change or Defenders of Statuco. *The Arab Gulf States Institute of Washington*. Erişim Linki: https://agsiw.org/royal-women-in-the-gulf-agents-of-change-or-defenders of the-status-quo/. Erişim Tarihi: 24 Haziran 2016

Al-Khateeb, S.A.H. (1998). Muslim Women's Perceptions of Equality: Case Study of Saudi Women. *Mediterranean Quarterly*, 9 (2), 110-131.

Al Maktoum, M. B. R. (2013). *Flashes of Thought*. Dubai: Motivate Publishing.

Al Muftah, H.,A. (2010). How do Qatari Females Make it to the Top? An Examination of the Organizational Constraints to their Advancement, *Journal of Women of the Middle East and the Islamic World*, 8, 97–119.

Andrew Rathmell, A. ve Schulze, K. (2000). Political Reform in the Gulf: The Case of Qatar. *Middle Eastern Studies* , 36(4), 47-62.

Birleşmiş Milletler (2012). *Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu*. New York.

Castells, M. (1997). *The Power of Identity*. Oxford: Blackwell

Cherif, M., E. ve Alkhateeb, H. (2015). College Students' Attitude Toward the Medium of Instruction: Arabic versus English Dilemma, *Universal Journal of Educational Research.* 3(3), 207-213.

Crystal, J. (2005). Women's Rights in the Middle East and North Africa Qatar, *Freedom Hous.* Erişim Linki: https://www.refworld.org/docid/47387b6fc.html, Erişim Tarihi: 16 Ocak 2021

Davidson, C.M. (2008). *Dubai, the Vulnerability of Success.* Londra: Hust&Company.

Derrida, J. (1978). *Of Grammatology Limited Inc*. Trans. Samuel Weber. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press. 162-254.

Dünya Bankası (2016). *Progress Towards Gender Equality in the Middle East and North Africa Region.* Erişim Linki: https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/28965, Erişim Tarihi: 25 Mayıs 2021.

Dünya Çapında Kadın İstatistikleri (2020). *Eşit Adımlar*. Erişim Adresi: http://www.skdturkiye.org/eşitadimlar/guncel/dunya-capinda-kadin istatistikleri. Erişim Tarihi: 3 Mart 2020.

Fromherz, A. J. (2017). *Qatar: A Modern History*. London, New York: Tauris.

Eickelman, C. (1988). Women and Politics in an Arabian Oasis. A Way Prepared: Essays on Islamic Culture in Honour of Richard Bayly Winder, 199-215.

Gonzalez, G., Karoly, L. A., Constant, L., Goldman, C. A., & Salem, H. (2008). *Facing human capital challenges of the 21st century: Education and labor market initiatives in Lebanon, Oman, Qatar, and the United Arab Emirates* (Vol. 786). Rand Corporation.

Gray, M. (2013). In case of Qatar, RAND Cooperation, played an important role for the reform of Qatar University. *Qatar Politics and the Challenges of Development,* Boulder, CO: Lynne Rienner Publisher. Erişim Linki: /http://tinyurl.com/jbwuwh6, Erişim Tarihi: 26 Haziran 2016.

Harkness, G. (2020). *Changing Qatar: Culture, Citizenship, and Rapid Modernization Hardcover*. New York: New York University Press.

Hussein, B. (2018). The Path to Increasing Women's Rights: Economic Diversification The Path to Increasing Women's Rights: Report Title: Energy,Report Subtitle: Driving Force Behind Increasing Female Participation in the Gulf?. *Atlantic Council*. Erişim Linki: http://www.jstor.com/stable/resrep16771.5. Erişim Tarihi: Ocak 2018.

International Monetary Fund *(IMF). April 2018.* "World Economic Outlook Database, April 2018 Report for Selected Countries and Subjects".

İnsamer (2019). *İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*, Erişim Linki: https://insamer.com/tr/katar_821.htm, Erişim Tarihi: 09.05.2021.

Jabeen, F. ve Nishat, M. (2018). Faisal Imperatives for improving entrepreneurial behavior among females in the UAE:An empirical study and structural model, *Gender in Management*. 33(3), 234-252.

Jawad, H.A. (1998). *The Right of Women in Islam*. Basingstoke: Macmillan Press.

Khawlah Al-tkhayneh, K. ve Nser, K. (2019). Emirati Women's Perceptions of Polygamy According to Age, Employment and Educational Level, *Humanities & Social Sciences Reviews*. 7(5): 911-916.

Labor Force Survey Sample, (2007), *Statistical Authority*, Qatar.

Li, L. ve Leung, W. (2001). Women Managers in Asian Hotels: Profile and Career Challenges. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 13(4): 189–96.

PSA (2017). *Education in Qatar, Statistical Profile.* Ministry of Development Planing and Statistics. Erişim Linki: https://www.psa.gov.qa/en/statistics/Statistical%20Releases/Social/Education/2016/Education_Statistical_Pro%EF%AC%81le_2016_En.pdf. Erişim Tarihi: 25 Mayıs 2021.

Özdemir, Z., Yalman, Noyan, İ. ve Bayraktar, S. (2012). Kadın İstihdamı Ve Ekonomik Kalkınma: Geçiş Ekonomileri Örneği. *Intern ational Conference on Eurasian Economies*, 10, 11-13.

Planning and Statistic (2019). Births & Deaths In the State of Qatar, 2018, Erişim Linki: https://www.psa.gov.qa/en/statistics/Statistical%20Releases/General/StatisticalAbstract/2018/Birth_death_2018_EN.pdf, Erişim Tarihi: Aralık 2019.

Planning and Statistic Education in Qatar Statistical Profile (2019). Erişim adresi: https://www.psa.gov.qa/en/statistics/Statistical%20Releases/Social/Education/2019/Education_Statistical_Pro%EF%AC%81le_2019_EN.pdf. Erişim Tarihi: Aralık 2019.

Pillars of Qatar National Vision 2030 (Katar Ulusal Vizyonunun Temelleri) (2015). Erişim adresi: www.mdps.gov. qa/en/qnv/Pages/default.aspx.

Population of Qatar by nationality. (2017). Erişim adresi: https://fanack.com/qatar/populationqatar/?gclid=CjwKCAjwkN6EBhBNEiwADVfya7ygFXFAYfX2YY9tO-AaVK9_pc891_FljiM6otyZSOJJggNsljIT5hoCzJoQAvD_BwE. Erişim Tarihi: 7 Şubat 2017.

Peterson, J. E. (1989). The Political Status of Women in the Arab Gulf States, *Middle East Journal*. 43(1): 34-50.

Rajakumar, M., Bengali, M., Shahzad, R. ve Kane, T. (2017). Education, Marriage, and Professionalization: The Modern Qatari Woman's Dilemma. *GENDER–Zeitschrift für Geschlecht, Kultur und Gesellschaft*, 9(1), 15-16.

Ramazani, N. (1985). Arab Women in the Gulf, *Middle East Journal*, 39(2): 258-276.

Romani, V. (2009). The Politics of Higher Education in the Middle East: Problems and Prospects, *Middle East Brief.* 36(4): 1-7.

Qatar's Most Influential Women. (2016). Erişim adresi: https://www.expatwoman.com/qatar/guide/qatars-most-influential-women. Erişim Tarihi: 7 Mart 2016.

Islam, S. I. (2017). Arab Women in Science, Technology, Engineering and Mathematics Fields: The Way Forward. *World Journal of Education*, *7*(6), 12-20.

Sayın, A. (2008). *Avrupa Birliği'nde Çalışma Yaşamında Kadın Erkek Eşitliği*, İstanbul: KEİG Yayınları Dizisi.

Schwab, K. (2015). *The Global Competitiveness Report 2015–2016*. World Economic Forum. Cenevre : World Economic Form. Erişim adresi: http://www3.weforum.org/docs/gcr/2012016/Global_Competitieness_Report_2015 2016.pdf.

Skousen, J. D. (2020). Hegemony, Principal Preparation, and the Language of the Oppressor: The Elusive Preparation of Socially Just School Leaders. *Handbook on Promoting Social Justice in Education*. 1085-1111.

Superme Council for Family Affairs (2004). *Reply by the State of Qatar to the Questionnaire to Governments on Implementation of the Beijing Platform for Action (1995) and the Outcome of the Twenty-third Special Session of the General Assembly (2000)*. Erişim Linki: https://www.un.org/womenwatch/daw/Review/responses/QATAR-English.pdf. Erişim Tarihi: 25 Mayıs 2021.

Turak, N. (2021). CNBC: *The UAE is now offering citizenship to foreigners, and the economic gains could be 'transformative'*. Erişim adresi: https://www.cnbc.com/2021/02/01/the-uae-is-offering-citizenship-to-foreigners-sees-economic-potential.html. Erişim Tarihi: Şubat 2021.

World Economic Form. (2020). *Global Gender Gap Report. Insight Report*. Erişim adresi: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2020.pdf. Erişim Tarihi: 29 Kasım 2020.

White, B., Cox, C. Ve Cooper, C. L. (1992). *Women's Career Development: A study of high-flyers*, Oxford: Blackwell.